

การวางแผนบริเวณเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงเกษตร-ธรณี อย่างยั่งยืน

ณ แหล่งพลอย บ้านบ่อแก้ว อำเภอเด่นชัย จังหวัดแพร่

Site Planning for Sustainable Geo-Agrotourism Development

At Gemstone Site Ban Bo Kaew in Denchai District, Phrae Province.

คำนำ

ในช่วง 10 ปีที่ผ่านมา แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาอย่างยั่งยืน (sustainable development) ซึ่งเป็นผลลัพธ์จากการประชุม The World Summit on Environment and Development (UNCED) เมื่อปี 1992 ณ. กรุงริโอ เดอ จาเนโร ประเทศบราซิล (Micheal, 1992) ได้มีบทบาทและอิทธิพลต่อประเทศต่างๆ ของโลกในเรื่องการใช้ที่ดินและสิ่งแวดล้อมเพื่อการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่งการพัฒนาด้านเศรษฐกิจจะต้องอยู่บนพื้นฐานของการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยให้ความสำคัญอย่างสูงต่อศักยภาพและข้อจำกัดของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม รวมทั้งเปิดโอกาสให้ชุมชนท้องถิ่นเข้ามีส่วนร่วมในการพัฒนาและการจัดการ (ศูนย์วิจัยป่าไม้, 2541)

แนวคิดดังกล่าวได้แทรกซึมเข้าสู่อุตสาหกรรมการท่องเที่ยว ดังจะเห็นได้จากการส่งเสริมและสนับสนุนการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (ecotourism) การท่องเที่ยวเชิงเกษตร (agrotourism) และอื่นๆ ที่มีลักษณะเป็นการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน (sustainable tourism) มากขึ้นตามลำดับ และขณะนี้มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ กำลังอยู่ระหว่างการศึกษาจัดทำแผนพัฒนาแหล่งพลอยไพลิน

แหล่งพลอยไพลิน “แพร่-สุโขทัย” บริเวณเขตติดต่อระหว่างอำเภอเด่นชัยและอำเภอวังชิ้น จังหวัดแพร่ซึ่งเป็นแหล่งที่มีศักยภาพเชิงเศรษฐกิจค่อนข้างสูง โดยเฉพาะบริเวณแหล่งพลอย บ้านบ่อแก้ว ตำบลไทรย้อย อำเภอเด่นชัย ซึ่งแหล่งพลอยดังกล่าว พบกระจัดกระจายเป็นหย่อมๆ ตามบริเวณลำห้วยแม่สูงและลำห้วยสาขา มีขนาดพื้นที่ตั้งแต่ 3 ไร่ขึ้นไปจนถึง 190 ไร่ จากการสำรวจและตรวจสอบคุณภาพของพลอยในชั้นดิน พบว่า สามารถเพิ่มคุณภาพและพัฒนาในเชิงเศรษฐกิจได้ นอกจากนี้ในพื้นที่ดังกล่าว สภาพภูมิทัศน์และธรรมชาติแวดล้อมสามารถพัฒนาและจัดการเพื่อการท่องเที่ยวได้ โดยผสมผสานแนวความคิดด้านเกษตรและธรณีวิทยา และการใช้

ทรัพยากรธรรมชาติเข้าด้วยกัน ขณะเดียวกันก็ให้ชุมชนท้องถิ่นเข้ามามีส่วนรับผิดชอบและได้ประโยชน์จากการพัฒนาควบคู่ไปด้วย (สุรเชษฐ์ และดรรรชนี, 2545)

ดังนั้นการพัฒนาแหล่งพลอยไพลิน ให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร-ธรณี จำเป็นต้องอาศัยการศึกษาวางแผน โดยใช้หลักภูมิสถาปัตยกรรมมาสนับสนุนและบูรณาการ เพื่อให้เกิดการใช้ที่ดินและทรัพยากรธรรมชาติอย่างเหมาะสมสอดคล้องกลมกลืนกับกิจกรรมที่จะจัดให้มีขึ้น และสนองความคาดหวังของผู้มาเยือนหรือนักท่องเที่ยว ตามแนวคิดและองค์ประกอบของการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (สุรเชษฐ์, 2543) โดยใช้องค์ความรู้ด้านภูมิสถาปัตยกรรมและแนวคิดหรือทฤษฎีเกี่ยวกับการใช้ประโยชน์ที่ดินและการจัดการทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน เป็นพื้นฐานในการศึกษาออกแบบเพื่อใช้ประโยชน์ในการพัฒนาแหล่งพลอยดังกล่าว เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร-ธรณี ต่อไป

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบันของสิ่งแวดล้อมทางกายภาพและชีวภาพ และกรอบแนวคิดการพัฒนาแหล่งพลอย บ้านบ่อแก้ว อำเภอเด่นชัย จังหวัดแพร่ ให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร-ธรณีอย่างยั่งยืน
2. เพื่อศึกษาการยอมรับและความคิดเห็นของชุมชน ต่อการพัฒนาพื้นที่ให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร-ธรณีอย่างยั่งยืน
3. เพื่อออกแบบวางผังบริเวณด้านต่าง ๆ ของการใช้ประโยชน์ที่ดินในพื้นที่แหล่งพลอย บ้านบ่อแก้ว อำเภอเด่นชัย จังหวัดแพร่ ให้สอดคล้องกับภูมิทัศน์และสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ

นิยามศัพท์

การวางภูมิสถาปัตยกรรม (landscape planning) หมายถึง การจัดวางผังโดยมีพื้นฐานของกระบวนการจัดการและการดูแลรักษา บนพื้นฐานความรู้และการแลกเปลี่ยนที่ก่อให้เกิดความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ หรือชุมชนกับพื้นที่ โดยนำเงื่อนไขเฉพาะของพื้นที่มา

ประยุกต์ เพื่อกำหนดวัตถุประสงค์ของการวางแผนและแนวทางการจัดการให้สอดคล้องกับกรอบ และนโยบายเฉพาะของพื้นที่

ผังบริเวณ (site planning) หมายถึง แผนผังทางกายภาพเป็นศิลปะและวิทยาศาสตร์เพื่อการ จัดส่วนต่างๆ ของที่ดิน นักวางผังบริเวณเป็นผู้กำหนดรายละเอียดในการใช้ที่ดินส่วนต่างๆ โดย เลือกวิเคราะห์ที่ดินนั้น นำการวางรูปผังการใช้ที่ดิน จัดรูปการสัญจรของยานพาหนะ และทาง คมนาคมสร้างแนวความคิดในเรื่องทัศนรูป และการใช้วัสดุปรับปรุงรูปทรงของที่ดินเดิมด้วยการ ออกแบบปรับระดับ จัดทำระบบการระบายน้ำที่ถูกต้องและท้ายที่สุดจะจัดทำรายละเอียดการ ก่อสร้างที่จำเป็นเพื่องานก่อสร้าง และส่วนประกอบที่สำคัญที่ผู้ออกแบบต้องคำนึงถึง เช่น การเลือก ที่ตั้ง ทิศทาง การจัดวางอาคาร การจัดวางห้อง การเว้นระยะระหว่างอาคาร ทางสัญจร การปลูก ดันไม้ เป็นต้น

การออกแบบ หมายถึง คือกระบวนการสร้างสรรค์ประเภทหนึ่งของมนุษย์ โดยมีลักษณะ ของทัศนธาตุ (visual elements) เป็นองค์ประกอบเป็นแนวทางและใช้วัสดุนานาชาติเป็นวัตถุดิบใน การสร้างสรรค์ โดยนักออกแบบต้องมีขั้นตอนในการปฏิบัติงานหลายขั้นตอน และผลการออกแบบ จะตอบสนองความต้องการในการดำรงชีวิตประจำวันของมนุษย์ ให้มีความสะดวกสบายมากขึ้น หรือเพื่อแก้ไขปัญหาทางกายภาพ หรือเพื่อพัฒนาความเป็นอยู่ของมนุษย์ให้มีคุณภาพสูงขึ้นกว่าเดิม

การใช้ประโยชน์ที่ดินอย่างยั่งยืน หมายถึง การนำที่ดินมาใช้ให้เกิดประโยชน์ตาม วัตถุประสงค์และความต้องการในด้านการท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติและเกษตร เพื่อตอบสนองความ ต้องการของนักท่องเที่ยวและผู้เป็นเจ้าของท้องถิ่น โดยมีการปกป้องและสงวนรักษาทรัพยากรไว้ ให้อนุชนรุ่นหลัง

การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ หมายถึง การเดินทางไปเยือนแหล่งธรรมชาติ โดยมีวัตถุประสงค์ เพื่อเรียนรู้ถึงวัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ และธรรมชาติด้วยความระมัดระวังไม่ให้เกิดการ เปลี่ยนแปลงหรือทำลายคุณค่าของระบบนิเวศและในขณะเดียวกัน ก็ช่วยสร้างโอกาสทางเศรษฐกิจ ที่ส่งผลให้การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติเกิดประโยชน์

การท่องเที่ยวเชิงเกษตร-ธรรมชาติ หมายถึง การท่องเที่ยวในแหล่งพลอยเดิมและพื้นที่ เกษตรกรรมรวมถึงพื้นที่ที่มีกิจกรรมเกี่ยวข้องกับการเกษตรในรูปแบบต่าง ๆ โดยมีการจัดพื้นที่

ให้บริการและสิ่งอำนวยความสะดวกไว้รองรับนักท่องเที่ยว ประกอบกับการให้ความรู้ความเข้าใจ ในการประกอบอาชีพและวิถีชีวิตของชุมชน ทั้งนี้ในการจัดการด้านต่าง ๆ ต้องคำนึงถึงการอนุรักษ์ ทรัพยากรในแหล่งท่องเที่ยวรวมถึงวัฒนธรรมที่ดีในชุมชน

การท่องเที่ยวเชิงธรณีวิทยา หมายถึง การท่องเที่ยวศึกษาธรรมชาติที่เอื้อให้นักท่องเที่ยวมี โอกาสได้เรียนรู้ทางธรณีวิทยาในพื้นที่เฉพาะที่ใดที่หนึ่ง และช่วยส่งเสริมทางเศรษฐกิจของพื้นที่ นั้นๆ โดยการท่องเที่ยวเชิงธรณีวิทยา ถือเป็นส่วนหนึ่งของการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ด้วย

ทรัพยากรการท่องเที่ยวเชิงเกษตร หมายถึง ทรัพยากรการเกษตรและผลิตผลทางการ เกษตร มีการจัดการโดยมนุษย์ ที่ก่อให้เกิดผลิตภัณฑ์ทางการเกษตร โดยครอบคลุมถึง กระบวนการและกิจกรรมการเกษตร ที่สามารถคัดเลือกนำมาใช้เป็นทรัพยากรการท่องเที่ยวได้ การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ หรือ ecotourism หรืออาจเรียกว่า การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ เป็นคำผสมกัน ระหว่างคำว่า ecology หรือ นิเวศวิทยา กับคำว่า tourism หรือ การท่องเที่ยว นอกจากนี้ในวงการ การท่องเที่ยวยังมีการใช้ภาษาอังกฤษอื่น ๆ อีกได้แก่ nature tourism หรือ biotourism หรือ green tourism เพื่อบ่งบอกให้เห็นว่าเป็นการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน (sustainable tourism) (The Ecotourism Society, 1991) ดังนั้นการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ หมายถึง การเดินทางไปเยือนแหล่ง ธรรมชาติที่มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่นและเป็นแหล่งวัฒนธรรม ที่เกี่ยวเนื่องกับระบบนิเวศโดยมี วัตถุประสงค์เพื่อเรียนรู้ธรรมชาติ วัฒนธรรม และประวัติศาสตร์ ด้วยความระมัดระวังไม่ให้เกิดการ เปลี่ยนแปลงหรือทำลายคุณค่าของระบบนิเวศ ขณะเดียวกันก็ช่วยสร้างโอกาสทางเศรษฐกิจที่ ส่งผลดีต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและเกิดประโยชน์ต่อท้องถิ่น

การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน หมายถึง การพัฒนากิจกรรมการท่องเที่ยว ที่ตอบสนองความ ต้องการของนักท่องเที่ยวและผู้เป็นเจ้าของท้องถิ่น โดยมีการปกป้องและสงวนรักษาทรัพยากรไว้ ให้อนุชนรุ่นหลัง

การพัฒนาอย่างยั่งยืน หมายถึง รูปแบบการพัฒนาที่สามารถใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรม ชาติได้อย่างต่อเนื่องยาวนานโดยไม่ก่อให้เกิดความเสื่อมโทรม ความขาดแคลนหรือเกิดภาวะมลพิษ เป็นแนวคิดสืบเนื่องมาจากแนวคิดในการอนุรักษ์ครอบคลุมทั้งด้านระบบนิเวศวิทยา ระบบสังคม ระบบเศรษฐกิจ โดยบูรณาการสาขาการพัฒนาต่าง ๆ เพื่อสร้างความสมดุลระหว่างเศรษฐกิจกับ คุณภาพชีวิตของมนุษย์และสิ่งแวดล้อม

ความพึงพอใจของนักท่องเที่ยว หมายถึง ความรู้สึกหลังการใช้บริการของนักท่องเที่ยวเชิง
 ธรณีและเกษตร ที่มีต่อการให้บริการที่พักและนันทนาการ รวมทั้งการบริการข้อมูลความรู้ข่าวสาร
 ต่างๆ ของแหล่งท่องเที่ยว

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. รูปแบบและผังกิจกรรมด้านต่างๆ ของการใช้ประโยชน์พื้นที่ด้านการท่องเที่ยวเชิง
 ธรณีวิทยาและเกษตรในพื้นที่แหล่งพลอย ตำบลไทรย้อย อำเภอเด่นชัย จังหวัดแพร่
2. ความมั่นใจและความพร้อมของชุมชนท้องถิ่นและผู้เกี่ยวข้อง ในการบริหารจัดการ
 แหล่งพลอยให้เป็นศูนย์กลางการท่องเที่ยวเชิงเกษตร-ธรณี
3. ข้อมูลต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการใช้ประโยชน์ที่ดินในพื้นที่ดังกล่าว ทั้งด้านแนวความคิด
 ในการออกแบบกิจกรรมต่างๆ ทรัพยากรการท่องเที่ยว สภาพเศรษฐกิจและสังคมของท้องถิ่น และ
 ระดับความพร้อมของท้องถิ่นในการบริหารจัดการด้านการท่องเที่ยว
4. สามารถนำผลการศึกษาไปประยุกต์ เพื่อการพัฒนาพื้นที่ให้เป็นศูนย์ศึกษาธรรมชาติ
 ด้านเกษตร-ธรณีของชุมชนต่อไป